

va vladalo je dosad složno shvatanje, da je svojim Abagarom želeo uvesti i utvrditi rimokatoličanstvo među Bugarima, osobito među tzv. Pavličanima, koje smatraju ostatkom Bogomila u Bugarskoj. Ideja Stanislavova priznata je kao originalna, dok se za njegovu knjigu, što se sadržine tiče, davno utvrdilo da je velikim delom pregledana iz Rituala Vartolomeja Kašića i iz rukopisnih zbornika s apokrifnim tekstovima... Delo je smatrano, dakle, originalnim po ideji i zanimljivom načinu obrade. Istraživači su se najviše mučili s apokrifima u njemu, za koje je Stanislavov morao znati da su od njegove crkve zabranjeni, pa ih je ipak uneo u svoga Abagara, i čak ih je Propaganda u Rimu štampala. Zaista čudo«. Dr. Radojčić iza pregleda naučne literature o problemu misli, da je »mudra unijatska propaganda suzbijala veoma često pravoslavna dela baš tako što je prilagođavala svoja i po obliku i po sadržini pravoslavnim, ali je unosila u njih tendenciju o papinskom primatu, što se smatralo glavnom svrhom unije... Primat je bio stupio na mesto »filioque«. To se, mislim, — veli dr. R. — oseća i iz raspravljavanja na poznatom sinodu u Ciprovu, u Bugarskoj, 1641, kada se mnogo pretresala opasnost čitanja jeretičkih i šizmatičkih knjiga za rimokatolike«. Iza razvijanja svojih teza o procesu unijačenja i o širenju molitava tipa Ljubljanskih ploča daleko u pravoslavni (vjеровatno i bugarski) istok, dr. Radojčić kaže: »F. Stanislavovu, koji je bio vešt jeziku i poznavao narodne potrebe, bilo je povereno da sastavi što uspešnije oruđe za za rimokatoličku propagandu. I

on je sastavio svog Abagara, potpuno prema Ljubljanskim pločama. Naročito je pazio — kao što se u takvim slučajevima uvek čini — na spoljašnji oblik i na početak... Tek kada se uzme na um da je Bugarski Abagar sastavljen za suzbijanje sličnog pravoslavnog dela, onda je jasno kako je Stanislavov mogao uneti u njega i apokrifnih tekstova. Morao je, ako je želeo svojim spisom suzbiti pravoslavni s takvim i sličnim tekstovima«. Dok je Srpski Abagar imao većinu svetitelja koji su uobičajeni kao krsne slave sa troparima i kondacima unijatski ih je morao ispustiti. Prosti svijet navodno nije mogao shvatiti nove molitve uz stare svetitelje, n. pr. uz Konstantina i Jelenu došla je molitva za crkvu, uz arhanđela Mihaila molitva na času smrti, uz sv. Nikolu molitva za putnike, ali uz sv. Georgija molitva za neplodnu ženu, a uz sv. Dimitrija molitva da čovjek neprestano slavi Boga, a to dvoje potonje bilo je oprečno pravoslavnoj sredini i to je, navodno, moralo kočiti produ.

Dr. Radojčić završava svoju studiju isticanjem, da se proučavanje Bugarskog Abagara mora uputiti još jednim novim, najvažnijim pravcem, a to je uporedba sa srpskim tekstovima, dok je piščevom publikacijom Ljubljanskih drvoreza i učinjenom komparacijom jasno u koju je svrhu zapravo postao Bugarski Abagar. »...nije toliko namenjen širenju i utvrđivanju rimokatoličanstva koliko pobijanju pravoslavlja, i to načinom i sredstvima koji su izgledali za ono doba najpodesniji«.

M.

B I L J E Š K E

* 700-godišnjica čazmanskoga kaptola. 8. svibnja o. g. proslavio je kaptol u Varaždinu svoj jubilej: 700 godina otkad je 1232. zagrebački biskup Stjepan II. osnovao selo Novu Čazmu i ondje uređio u crkvi Duha Svetoga kaptol sa 12 kanonika. Taj je novi kaptol bio u nekoliko ovisan i o kaptolu prvostolne crkve zagrebačke. U XVI. stoljeću prebjegli su čazmanski kanonici u Zagreb poradi provale Turaka u Čazmu, ali se nijesu sjedinili sa kaptolom zagrebačkim: jedan i drugi bili su »loci credibiles« i obavljali svoje pravne funkcije kao takovi. Nego poradi provale Turaka ostao je čazmanski kaptol tako reći bez ikakova imanja, koja mu nijesu vraćena ni iza reokupacije. Biskupi zagrebački podijeljivali su u to vrijeme toga radi čazmanski kanonikat uglednijim župnicima i najviše zagrebačkim prebendarima. Čaz-

manski kaptol dobio je 12. IX. 1550. od Ferdinanda I. potvrdu da mu pečat važi i izvan Čazme. Kroz peripetije i nastojanja čazmanski je kaptol dočekao da cesar Franc I. 1800. arogira sebi pravo imenovanja čazmanskih kanonika, a 1806. podijelio im je Lepoglavu uz pristojališta bivši posjed Pavlina, koji je red 1786. dokinuo Josef II. Godine 1811. preselio se čazmanski kaptol u Varaždin gdje mu je i danas sjedište, (proboravivši u Lepoglavi od 1807.). Uzrok seobe međutim ponajviše je bila funkcija kaptola kao »locus credibilis« koja je važila sve do 1848. te je strankama bio Varaždin pristupačniji. S tim u vezi preseljen je, dakako, i arhiv kaptola čazmanskoga i smješten u Varaždin u župskoj crkvi nad sakristijom gdje se i sada nalazi kao prvoklasno vrelo građe za hrvatsku historiju. Arhiv je ureden kao malo

koji arhiv kod nas. Raspolaze kazalima, regestarima za mjesta, posjede, obitelji i ličnosti koje su dolazile s njim u doticaj. Osim suštih arhivalija u užem smislu riječi ima i drugih grafičkih dragocjenih starina kao i biranu biblioteku. Sredovječni materijal da što da je samo djelomično sačuvan. Uoči potpune turske opasnosti arhiv je sklonjen u Svibovec, ali taj su kaštel 1540. »domaći« opljačkali, i tom prilikom odnijeli i dio arhivalija. Što je preostalo dali su 1545. hrvatski stališi i redovi prenijeti u tvrđavu Zelinu, posjed podbana Kerecseny Mihaly-a. Ondje je arhiv ostao do 1601. odakle ga je sabor dao smjestiti u Zagreb poradi opasnosti otuđivanja spisa. Godine 1914. tražilo je ravnateljstvo Kr, hrv. slav. dalm. zem. arhiva u Zagrebu da se arhiv čazmanskoga kaptola deponira kod njega u svrhu što svestranije naučne eksploatacije a na osnovi činjenice što je kaptol čazmanski bio »locus credibilis« te vršio, dakle, javno-pravne, državne a ne isključivo crkvene funkcije. Pokušaj je osujećen a potom je došao Rat. Ipak je nade da će arhiv, danas u kulturnim rukama svojih sadašnjih čuvara, biti pristupačan ciljevima i tzv. profane historije, kada nastanu bolja vremena za historiografski rad u Jugoslaviji. Posljednja monografija o čazmanskom kaptolu napisao je g. dr. Lj. Ivančan pod istimenim naslovom u časopisu »Croatia Sacra« (arhiv za crkvenu povijest Hrvata« br. 3. Zagreb 1932. str. 101.—149.). U istoj reviji (br. 4. str. 306.—309.) nadovezao je zatim Msgr. M. Proštenik publikacijom: »Darovnica Franje I., kojom je čazmanski kaptol dobio Lepoglavu (1806.)«.

*

* Ne će biti na odmet i sada poslije nekoliko godina zabilježiti one propozicije što ih je uoči I. kongresa slovjenjskih filologa postavio g. dr. G. Gesemann, prof. njem. univ. u Pragu. Na osnovi metodologije Nadlerove i Cvijićeve Gesemann ponajprije preporuča etnolozi ma kolektivnu suradnju s literarnim i sa tzv. kulturnim historicima. U slovjenjskoj folkloristici treba prekinuti sa diletantizmom, sa pošlašću »građe« i sa »ceduljičarenjem« sitnarija. Rad treba da ima osnove u sociologijskom i karakterologijskom istraživanju. Valja istražiti narod u području historije duha i naselja a uvijek se valja obazirati, i na opće kulturne i posebno na literarne momente. Ima danas, veli Gesemann, tisuće besposlenih doktoranada slavista u univerzitetima, kojima bi trebalo povjeriti rad za detalje. Istom iza ovooga rada može nadoći konstruktivni i sintetički posao. I lijepa književnost izvjesnih vremena ne smije folklorist zanemariti (docet slučaj Turgenjevlevih »Lovčevih zapisaka«). A što se tiče pučke književnosti tu narodne pjesme

valja otsad proučavati više sa stanovišta ideologijskoga i sociologijskoga. Danas je već barbarska rabota obrađivati tekstove narodnih pjesama bez osvrta na muziku i pučku prozu bez istraživanja njezina stila i načina predavanja. Pogotovo se to tiče savremenih sabirača takove građe. Danas je gomilanje građe na starinski način posve suvišno. Treba danas i pučku književnost promatrati kao svoje vrste umjetnost, kao umjetničku formaciju duševnih vrednota. Savremeno siromaštvo folkloristike zasniva se i na nedostatku dovoljnoga antropologijskoga znanja. Upravo na pr. kod južnih Slovjena slučaj »Dinaraca« treba uvijek i antropologijsku potkrepu. I konačno treba se čuvati još napose pretjeranoga »specializovanja«, da naposljetku ne nastrada velika koncepcija cjelokupnoga pojma »slavista«.

*

* U zagrebačkoj »Hrvatskoj Straži« (1931. god. III. br. 285.) napisao je g. P. G. lijep članak u obranu čuvanja starina pod naslovom »Na lomaču sa starim vješticama«. M. o. veli pisac: »Znadu nastati razdoblja u povijesti, kada ljudi viču iz svega grla: Smrt starini, na lomaču sa starim vješticama, dajte nam samo ono, što je novo! Ali iza tih razdoblja dolazi u duše ljudi uvijek onakvo raspoloženje, koje je slično mamurluku ili tuzi iza iskipjelih strasti. Ljudi se onda stide svojih rušilačkih čina i žele da obnove ili sačuvaju što više spomenika prošlosti«. Iza izvjesnih filozofsko-historijskih refleksija autor zatim nastavlja: »Ne-kada nijesam mogao shvatiti, zašto poznavacci stare zagrebačke katedrale grde bečke graditelje i kipare, da su iskvarili jedno naše prvorazredno umjetničko djelo. Činilo mi se, da je ova sadašnja katedrala s dva golema tornja mnogo veličanstvenija od stare katedrale s jednim tornjem. Danas, kada mogu jasnije gledati u prošle naše vijekove, uvidjam, kako su opravdani prigovori ljubitelja hrvatske starine. Mjesto spomenika, koji je imao svoju posebnu individualnost i bio svakim svojim kamenom u vezi s našim prošlim porazima i pobjedama, dobili smo hladan spomenik, kakvih imade u Evropi na stotine...« Iza toga slijedi slučaj u malom, primjer sa Stjepanom Restekom kbr. 556. u Podravskom Novom Gradu, koji je u svojoj klijeti u Bilo gori čuvao sliku sv. 3 Kraljeva na drvu, navodno iz početka XVI. stoljeća.

»Pa kako je ta starina došla u posjed vrijednoga seljaka Resteka? I tu se radilo o nepoštvanju prošlosti sa strane onih, koji su bili dužni da paze i na tu sliku, kao na oko u glavi. Od prastarih vremena nalazila se na novogradskom zemljištu stara kapelica Svetih Triju Kralja. Godine 1862. bila je stara kapelica porušena i sagrađena nova. Tom prilikom razdali su crkveni upravitelji zidarima i tesarima, koji su gradili novu kapelicu, u

ime plaće neke predmete iz stare kapelice. Djed Stjepana Resteka bio je tesar, i njemu dadoše ovu staru sliku. Bit će da on baš nije bio oduševljen ovakvom plaćom, kad je sliku ostavio u svojoj klijeti. Svakako je taj čovjek zaslužan već time, što je svojim potomcima ostavio u baštinu ovu starinu, koju je možda cijenio samo toliko kao napola razbijene zdjele, kao kašike s polovinom drška i kao oštećene klupe i stolove, kojima Podravci ispunjavaju svoje klijeti u bilogorskim »goricama«. Novogradska je Restekova obitelj postupala još vrlo kulturno. Stari vlasnici dakako nemaju ništa tražiti kod Resteka, jer je on postao potpuni i konačni vlasnik jedne vrijedne starinske slike. A javnost može biti samo zahvalna Resteku, koji je sačuvao od vandalskog uništenja jednu starinu. Pobliza će istraživanja pokazati radi li se tu o običnoj kopiji ili originalu. Svakako će se ustanoviti da slika imade veću vrijednost od onih slika, koje su novogradske novotari prošloga vijeka stavili mjesto nje u novu kapelicu Svetih Triju Kralja. Na žalost nije svaka naša starina došla u ruke kakvođa konzervativnoga i štedljivoga Resteka. Sjećam se upravo iz podravske sela više primjera iz djetinjstva, kako su vrijedni spomenici iz starih crkava ili kapelica prigodom obnove bili predani crkvenim ocima ili drugim seljacima, da rade s njima, što ih je volja. Nemilosrdna je vatra proždrla mnoge stare kipove i slike, a od gvozdrenih su starih uresa kovači skovali noževe, čavle, klinove i crtala. Prigodom većih svetkovina sakupila se seoska djeca oko onih, koji su kraj crkve ložili vatru za paljenje mužara. Odjednom donio bi »šikutor« ili njegov pomoćnik odnekud s tornja zaprašeni kip kakvog bradatog sveca i bacio ga na vatru, a dječurlija bi naokolo skakala od veselja gledajući, kako stari »kranjec« (karikatura, grdoba) plamsa poput baruta. Znam, da se još i danas nastavlja kod nas isti postupak sa starim kipovima i slikama, prema kojima mnogi imaju još manje poštovanja nego nekadašnji suci prema tobožnjim vješticama. Jer vještice su spaljivali barem iza nekakvog sudskog procesa, a ovdje se stari kipovi i slike bacaju na lomaču bez ikakva suda i prosuđivanja. Crkvi se ipak ne može reći, da su njezini predstavnici postupali tako nemilosrdno prema starinama kao svjetovno društvo. Uništena su mnoga vrijedna djela i iz crkava, kapelica i župnih ureda, koja su se uz veći oprez i nadzor mogla sačuvati općoj narodnoj kulturi. Ali još se veće nepoštivanje prema starini pokazalo u našim svjetovnim domovima i institucijama. Tu je doista za starinu vrijedio propis: Na lomaču sa starim vješticama! Najviše se danas cijeni starina možda u Dalmaciji. Tamo se sačuvalo najviše hrvatskih starinskih spomenika ne samo u kameanu, nego i na drvetu, platnu i na papiru. Dalmacija je klasična zemlja, gdje su i se-

ljaci znali cijeliti i predavati potomstvu svojega Kačića, dok naš Slavonac nije znao čuvati svojega Reljkovića, kao ni naš Zagorac svojega Gasparottija. Moglo bi se reći, da je to u vezi i s time, što se stanovi u krajevima bez građevnoga kamena prije troše, a s njima nestaje onda i staroga inventara, ali to bi bila tek polovična istina. Selo, koje čuva svoju nečnju, svoje običaje, svoje pjesme i plesove mnogo ustrajnije i ljubomornije od grada, nije zaslužno za čuvanje slika, kipova, knjiga i građevina toliko kao grad. Dok su u nas postojale stare zadruge, nalazili su se i na selima čitavi arhivi starih zapisaka, diploma, molitvenika, oblasnih odluka, kalendara i slika. Kad su zadruge ukinute, restalo je i tih arhiva. Našim je ljubiteljima starine pošlo za rukom da spasu od propasti tek neznatan dio našega starinskoga tradicionalnoga blaga. Znam razloge, koji se mogu navesti kao opravdanje za sve ono, što se dogodilo s javnim i privatnim spomenicima naše prošlosti, ali kad se sjetim nekih doživljaja iz svojega djetinjstva, ne mogu se ipak utješiti svojim neznanjem, što sam na pr. kod svoje pokojne bake negdje u drugom razredu pučke škole najprije obasuo svim mogućim porugama knjige, kojih nijesam znao čitati, jer se u njima pisalo szerdze mjesto srce, a onda sam ih s odrješitošću fanatika... jednostavno bacio u vatru, kad ih ni baka nije umjela pročitati. Bio sam tada ponosan, što sam tobože »očistio ormar« i što sam na mjesto »staroga smeća« mogao staviti u ladicu svoje školske čitanke i računice, a danas istom uviđam, da sam postupao kao mali divljak. Dakako, nijesmo mi jedini narod, kod kojega se i previše drastično obistinjuje poslovica: Vrijeme gradi niz Kotare kule, vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje. Ista se nezahvalnost prema starini očituje i kod naprednijih naroda. Ali oni nastoje svijesnim i promišljenim propisima i naredbama da dovedu u neko ravnovjesje propadanje staroga i težnju za stvaranjem novoga. U Italiji na pr. pojedine biskupije osnivaju muzeje, kamo spremaju one crkvene umjetnine, koje moraju ustupiti mjesto novim proizvodima vjerske i umjetničke inspiracije. I kod nas je nešto učinjeno u tom pogledu, no nema sumnje, da je sve to još premalo. Morat ćemo mnogo temeljitije ispitati svoju savjest i stvoriti što uspješniji program za sakupljanje i čuvanje svojih starina. Trebalo bi, da već djeca u pučkoj školi budu prožeta što većom ljubavlju prema spomenicima prošlosti. Ta se ljubav može jednako odgajati kod gradske i seoske djece. Ne mora se uvijek raditi izravno o spomenicima, koji su preživjeli vjekove. Starinu časti i onaj, koji se kod kakve svečanije zgode postara za natpis na kojoj kući, kapelici, crkvi ili drugoj kojoj građevini. Velik dio naših crkava, izvora, općinskih grada, vatrogasnih i drugih domova nema nikakvih ni naslikanih ni uklesanih

natpisa. Tko se stara za takve natpise, tko sastavlja spomenicu za svoju obitelj, taj daje potomstvu djelo, koje će jednom možda igrati vrlo veliku ulogu u upoznavanju kojega kraja ili možda cijeloga naroda. Pogotovu časti starinu onaj, koji čuva od propasti vrijedna djela svojih predaka. Ne treba tu tražiti uvijek prvorazredne spomenike. Čuvanje, recimo, starih gusala, starih bilježnica, starih knjiga i slika, starih natpisa na pragovima, dovratnicima i zabatima kuća kao i bezbrojne druge sitnice mogu da budu dokaz pravoća kulturnoga shvaćanja starine. Naša se narav žaca starosti. Ali starine ne znače starost, nego trajnu mladost. Samo oni spomenici mogu postati starinama, koji su pobijedili prolaznost većeg ili manjeg odsjeka vremena. Starine nas neodoljivo privlače u najdubljem osnovu zato, jer znače pobjedu nad smrću, nad kratkovidnošću, tamom i izmišljotinama. Starine povećavaju moć pojedinaca, obitelji i naroda, jer one ujedinjuju umne i fizičke snage prošlih, sadašnjih i budućih pokoljenja. Zato su protivnici starine barbari, koji zaslužuju, da ih stavimo u isti red s ciganima i drugim plemenima, koja ne ostavljaju u povijesti nikakovih spomenika.«

*

* Ljubljanski Narodni Muzej morao je aprila 1932. da princezi meklenburškoj izruči 70 velikih sanduka različitih iskopina na Magdalenskoj Gori kod Grosuplja. Već prije prošlog velikog svjetskog rata, u doba dakle A.-U. Monarhije princeza je, doduše na svoj račun, no bez obzira na zemaljske muzeje, smjela vršiti arheološka iskapanja. Tako je ona radila u okolici Litije i velik dio svojih nalazaka dala otpremiti u Njemačku. Sad joj je to bilo omogućeno i s posljednjom partijom svoja »deposita«. Ne dostaje nam eto jedinstven zakon o muzejima.

*

* U Pragu je od 18. do 20. V. 1932. zasjedala Federacija historičarskih društava Istočne Evrope. Iz Jugoslavije pribivao je g. dr. F. Šišić, prof. univ. u Zagrebu. Otsad će se tzv. istočnoevropski historičari sastajati svakih 5 godina, i to godinu dana uoči međunarodnog historičarskog kongresa, a odbornici opet svake 2 godine naslanjajući se na 15. sekciju međunarodnoga kongresa. Federacija će izdavati i svoj »Bulletin«, i u tu svrhu ima na raspoloženju 100 dolara. Taj »Bulletin« trebao bi nadomjestiti prijašnje bibliografije u »Revue historique« i u »Jahresberichte für Geschichtswissenschaft« ma da u Königsbergu izlazi »Zeitschrift für ost-europäische Geschichte« (ali upravo u najužem smislu toga pojma). Na predlog g. dr. J. Bidla, prof. univ. u Pragu, pozvan je u uredništvo g. dr. M. Laskaris, prof. univ. u

Solunu. Rečeni »Bulletin« razasilaće se besplatno naučnim bibliotekama prema predlogu pojedinih odbornika. Uzmognemo li se upoznati sa sadržajem pomenutoga »Bulletina« rado ćemo ga prikazati u »Narodnoj Starini«. Nego Federacija se naročito zabavila, jednim nada sve značajnim pot-hvatom koji je zainteresovao i naše stručnjake. To je Rječnik slovjenskih starina koji namjeravaju izdati Poljaci pod naslovom »Słownik starożytności słowiańskich«. Osnovu je predložio prof. Bujak već 1927. na prvom zborovanju tzv. istočnoevropskih historičara u Varšavi. Razdoblje je građe određeno (ad quem) sa godinom 1400. p. Chr. (negdje prema slučajevima i do u XVI. stoljeće). Predmeti rječnika biće 1. fizička geografija; 2. historijska geografija; 3. antropogeografija; 4. antropologija; 5. etnologija; 6. lingvistika; 7. arheologija (predhistorija); 8. historijske pomoćne discipline; 9. historija prava; 10. historija crkvi; 11. ekonomska historija; 12. socijalna historija; 13. politička historija pojedinih (slovjenskih) naroda; 14. opća historija srednjega vijeka; 15. opća historija Slovjena; 16. historija književnosti; 17. historijografija; 18. pučka tradicija i kultura; 19. historija umjetnosti; 20. historija glazbe. Djelo bi trebalo izići u Varšavi u 6 svezaka, nešto po uzoru slične njemačke edicije »Realexikon der germanischen Altertumskunde« (Hoops), a u njemu, kako se razabira, najviše pretežu historijska realia i arheologija. Nije određena jedna kompetentna središnja redakcija, nego nacionalne komisije, a biće oko 1000 općeslovjenskih i 300—400 narodnih naslova obzirom na istočne, zapadne i južne Slovjene. Koliko smo mogli saznati, razabiremo da se u Jugoslaviji nije obrazovala formalna komisija, ali smo čuli da je iz Poljske dolazio g. prof. dr. V. Molè i poticao izvjesne odabrane stručnjake na suradnju, koja mora da je sada već u punom jeku. Kako je napred pomenuto, na ovogodišnjoj konferenciji istočnoevropskih historičara u Pragu sudjelovao je i g. prof. dr. Šišić, koji je uzeo učešća u diskusiji oko ovoga rječnika te je nade da će se oko dr. Š. formirati poželjna agilna komisija i za južne Slovjene, a uostalom poznato nam je da su mnogi naši specijalisti već primili i »naslove«. Ne će proći dugo vremena pa će se tako afirmirati i složni Slovjenski reprezentativnom historijom svoje kulture.

*

*Pod predsjedništvom g. dr. Stanoja Stanojevića, profesora Univerziteta, održao je polovinom novembra 1932. upravni odbor Istoriskog društva u Novom Sadu svoju sjednicu. Posle izvještaja sekretara, g. dr. Dimitrija Kirilovića, o tekucim po-

slovima i materijalnom stanju Društva, urednik »Glasnika«, g. dr. Dušan J. Popović, podnio je izvještaj o novim publikacijama Istoriskog društva. G. Vikentije Prodanov, urednik Albuma arhijereja Karlovačke mitropolije izvjestio je da će uskoro biti gotov tekst uz ovaj Album. Pošto Banovinski školski odbor namjerava da izda karte raznih kultura Dunavske banovine i istoriske slike za škole u svojoj Banovini, upravni odbor je zaključio da pomoćne akciju Banovinskog školskog odbora time, što će izraditi plan za izradu ovih karata i slika i što će naći stručnjake kojima bi se poverila izrada karata.

*

* U Srpskoj Kr. Akademiji Nauka u Beogradu 10. XI. 1932. proglašen je za redovnog člana g. dr. Vladimir R. Petković, prof. univ. i upravnik Narodnog Muzeja u Beogradu. Tom prilikom je predsjednik akademije g. dr. Bogdan Gavrilović govorio o tami u koju su zapali srpski umjetnički spomenici srednjeg vijeka za dugog i teškog robavanja srpske nacionalne misli i o stremljenju proti tome mraku poslije vaskrsa nove srpske države, početkom XIX. stoljeća. Iz tih stremljenja rodile se i prve težnje za ispitivanjem i rasvjetljavanjem te prošlosti, i one se jasno vide po mnogim iskrama koje će ovdje ondje zablistati u krilu »Srpskog učenog društva«. »Medutim, prva stvarna i koliko-toliko naučna ispitivanja naših umjetničkih spomenika — kazao je predsjednik Srpske Kr. Akademije nauka — javljaju se tek u sedamdesetim godinama prošloga veka. Tih su godina Mihailo Valtrović i Dragiša Milutinović, obilazeći manastire oslobođene Srbije i snimajući arhitekturu, skulpturu i dekoracije starih srpskih crkava, pribrali prvi materijal za naučnu obradu tih spomenika. Iako su se oni u svome radu ograničili bili na jedan mali i uz to i ne baš najznačajniji deo jedne krupne kulturne celine, ipak su njihovi radovi — akvareli i crteži — bili ne samo za naš već u opšte za ceo kulturni svet pravo jedno otkrovenje«.

Od toga je vremena Srpska Kr. Akademija učinila velike napore da se taj dio srpske prošlosti što bolje osvjetli. Krajem 1913. bio je utvrđen plan kako da se radi, no Rat je sprečio prikupljanje snimaka i proučavanje spomenika. Sad će akademija u Beogradu nastaviti taj rad a g. dr. Vl. R. Petković jedan je od najmarkatnijih radnika te struke pa je i kooptiran među srpske akademike da bi omogućio ispuniti akademijine osnove. Na rečenoj sjednici pročitao je svoju pristupnu akademsku besjedu »Legenda Svetoga Save u starom živopisu srpskom«, Materijal je ove studije iz kraja srednjega vijeka u manastiru Morači i u trpezariji ma-

nastira Hilendara. Freske se oslanjaju na žitija Save koja su napisali Teodosije i Domentijan a žitija su, sva je prilika, imala i minijaturne ilustracije. To je jedna originalna strana srpske sredovječne umjetnosti. Iza pročitane besjede pretsjednik je oslovio g. dr. Petkovića ovim riječima:

»Gospodine akademiče! Mnogobrojne studije vaše o dragocnim pitanjima naše kulture i naše umetnosti srednjega veka, objavljene u stručnim časopisima i zbornicima, i našim i stranim, zapažene su oдавно u Akademiji. Istorijski Vi ste se posle onog haosa koji je usled i suviše naglog pribrajanja i na gomilavanja građe nastao u pogledima na našu staru umetnost, s vašim radovima pojavili na javnoj areni onda kada su složena, tamna i po našu srednjovekovnu civilizaciju toliko važna pitanja, počela zalaziti u period razbistravanja, i u tome razbistravanju Vi ste došli do vrlo lepih rezultata. Vaše poznato delo »La peinture serbe du moyen âge (Monuments serbes VI) Belgrade 1930« i Vaše, smem reći, vrlo lepe monografije o Kaleniću i Ravanici, o Studenici i Žiči naročito su isticali oni članovi Akademije koji su Vas Akademiji predlagali za pravoga člana njezina. Srpska kraljevska akademija, izabravši Vas za svoga pravoga člana, potvrdila je i ovom prilikom koliko ona ceni rad vaš, posvećen ispitivanju starih spomenika naše slavne prošlosti, i ona se nada da će u mučnom i teškom radu koji će pod njezinim okriljem krčiti put izdanjima tih pravih ukrasa srednjovekovne civilizacije i naše i opšte u vama naći pouzdanog i vodu i pomagača«.

G. dr. Petković javljao se u prvim godinama izlaženja »Narodne Starine« u ovom časopisu češće svojim biranim recenzijama te napose člancima, kao što su na pr. »Narodni Muzej u Beogradu« (I. 83., II. 66.); »Petrova crkva kod Novog Pazara (I. 119.); »Loza Nemanića u starom živopisu srpskom« (II. 97.); »Portreti iz Psače« (VII. 202.).

*

* Dva seljaka koja su kopala temelje za villu u vinogradu g. Milana C. Gjorgjevića, trgovca u Pirotu, našli su zlatnog novca i nakita iz doba cara Konstantina. Državno ih je tužništvo optužilo što su (već po vlastitom priznanju) utajili 55 zlatnika. Istraga nije mogla dokazati da ih je bilo više. Širom naše zemlje posljednjih godina zatrza-va »zlatna groznica« široke slojeve naroda u nadi da će se marljivim tražanjem naići na »zakopano blago«. Novine su pune vijesti o tome kako se seljaci neumorno daju u kopače blaga. A mnoga praznovjerica sela stalna je pratilja ovih novih pustolova. I šteta je što za te pojave nema jedne stalne i suvisle hronike.

* Po sistematskom planu g. dr. Vl. R. Petkovića, prof. univ. i upravnika Narodnog Muzeja u Beogradu, što ga je postavio za konserviranje i manje poznatih manastira u Šumadiji i u okolini Rudnika išao je muzejski kustos g. Gjorgje Mann o Zissi sa preparatorom g. Jakovom Pave-

ličem te su obišli desetak manastira, ispitati ih a negdje i čistili freske od naslaga maltera i kreča. Tako je postupljeno u manastiru Koporinu, Blagoveštenju pa sv. Nikoli kod Šatornje, a napose u selu Pavlici kod Raške (zadužbina Stevana Musića, zeta kneza Lazara, čijom se sestrom oženio).

PRIVATNI PROMICATELJI ETNOGRAFSKOG MUZEJA U ZAGREBU

Marijan Markovac, učitelj i muzejski povjerenik, Zagreb: »Žunjak« (žlica za kopanje), Andrijevc; O. Antonin Zaninović, Dubrovnik:

Diple; Obitelj Mošunić, Olib, srez Prečki: Kanica;

Josip Pulišić, Olib: Traversa i kanica; Marija Pulišić, Olib: »Facol« (rubac); Marija Budeša, Olib: 2 traverse i kanica;

Don Ivan Pulišić, Olib: 3 zlatna prstena;

Dr. Leander Brozović, sreski veter. i muzejski povjerenik, Vel. Kikinda: rog i brunda;

Mato Medvedović, muzejski povjerenik, Vinkovci: 2 žrvnja;

Nela Novak, Letovanjski Vrh srez Sisak: starinski lampaš od željeznog lima raden na proboj;

Marija Farkaš, Letovanić: čanak, kolenska, drveni šestar;

Obitelj Krnic, Letovanić: »sukale«, mišolovka, »pero« od stolca, 3 pećnjaka;

Nikola Perković, Letovanić, Potkivački nož;

Ivan Čior, Letovanić: turska konjska potkova;

Marija Čior, Letovanić: ručna tkalnica i solenka;

Nikola Klišanović, Letovanić: cigarluk, Sarajevo;

Obitelj Šterc, Martinska Ves: vaganec mali, lula, drveni cirklin i preslica;

Obitelj Posilović, Martinska Ves: »pero« od stolca;

Mato Medvedović, Vinkovci: »jež« (košara za orahe);

Marijan Markovac, Zagreb: »raspinjač«, Andrijevc; N. Prica, Zagreb: Tkanica,

Dr. Leander Brozović, Vel. Kikinda, jaram (za kola), Krivaj-Popovača;

Simo Bielić, Sjeniĉak Gornji, srez Vrginmost: ženska košulja, pojas, čarape;

Mila Rapljenović, Kravljak, srez Jastrebarsko: žumberačka ženska košulja;

Obitelj Grgosilich, Parndorf: Žensko odijelo, Burgenland;

Risto Krstojević, Zeta: amajlija; Tomo Mirović, Goriĉani, srez Podgorica: diple;

Tomo Piperović, Mojanović-Zeta: diple;

Branko Radiĉević, Zeta: Truba;

Franko Petrić, muzejski povjerenik, Zagreb: Preslica i dio preslice;

N. Ivanĉić, Zagreb: »šaltva« (Srijem); O. Dr. Bernardin Sokol, Solin: Diple, dvojnice;

Janko ml. Burgstaller-Remetski, Zagreb: slike iz Marije Bistrice i bidermajerske sliĉice;

Bara Malek, Pisarovina: krpe za fertun; Ali Numan hodža, Zagreb: dijelovi starih orijentalnih ĉilima;

Ignacije Keretić, župnik, Žažina: »venĉeki« (protiv glavobolje i bolesti oĉiju);

Darinka Malešević, Kistanje: »grada« (dijelovi ukrasa sa sadžaka);

Franca Gluhak, Pisarovina: kapica;

Eva Perišin, Topolje: »keska« (za školsku djecu);

Vera Ruvarac, Zagreb: slavonski ĉilim;

Eva Perić, Gorjani-Đakovo: vjenĉić i kitica;

Milan C. Andraković, Zagreb: lukovi, strijelice, koplja, žezlo, veslo, sulice i derdani, Sjever. Queensland i Ist. Afrika;

Dr. Leander Brozović: Vel. Kikinda: svinjarski biĉ i škare;

Don Ivan Pulišić, župnik, Olib: »raboš« (kalendar);

Marija Košutić, Olib: traversa, kanica;

Dumica Hodulić, Olib: pokrivaĉa, traversa;

Marija Budeša, Olib: traversa;

Franjo Petrić, Ilok: »bukalica«.

„NARODNA STARINA“ sv. 29., XI. knj., 3. br.

U ZAGREBU, 31. XII. 1932.

VLASNIK, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. JOSIP MATASOVIĆ

PROF. UNIV. U SKOPLJU.

TISAK „TIPOGRAFIJA“ D. D., ZAGREB